

УДК 332.2.01:332.2.021

Т. М. Прядка,
к. е. н., доцент, Білоцерківський національний аграрний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-0128>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.1.15

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО УСТРОЮ В УКРАЇНІ

T. Priadka,
PhD in Economics, Associate Professor, Bila Tserkva National Agrarian University

INSTITUTIONAL ASPECTS OF LAND DEVELOPMENT PROBLEMS IN UKRAINE

На основі проведеного аналізу соціологічних досліджень можна розбити такі інституційні висновки щодо проблем розвитку територіально-адміністративної підсистеми земельного устрою. Відсутня правова база щодо переліку показників ефективності розвитку землекористування територіальних громад а також складна, фрагментарна й не має концептуальних засад система моніторингу територіального розвитку. Аналіз територіального розвитку земельного устрою фрагментарний, зважаючи на одночасне існування декількох законодавчих вимог (Постанови КМУ № 476 від 2009 р., №856 від 2015 р., № 931 від 2015р., № 987 від 2016 р., № 1029 від 2017 р. та інші) у зв'язку з наявністю різних інформаційних та систем моніторингу.

За останні роки інституціональний підхід займає помітне місце в науці з економічних досліджень в Україні. Згідно з цією теорією інституції — це звички, стереотипи думок і дій, які спираються на традиції, ментальність, що в комплексі впливає на управлінську діяльність та економіку. В цьому зв'язку, здійснено аналіз думок жителів територіальних громад щодо проблем комунальної власності на землю та реорганізації територіального устрою в контексті соціально-економічного і розвитку земельного устрою територіальних громад.

Для аналізу використано результати всеукраїнського соціологічного дослідження "Децентралізація та реформа місцевого самоврядування", яке проводилося Київським міжнародним інститутом соціології у жовтні-листопаді 2021 року. З'ясовано, що на запитання щодо передачі землі з державної власності в комунальну думки респондентів розділилися: 37% підтримують таке рішення, 35% — не підтримують, а ще 28.5% не визначилися зі своєю думкою. Також з'ясовано, що тільки 34% респондентів центральної частини України подобалося жити у своєму населеному пункті, 36,7% — не подобалося. Разом з тим, із сільського населення майже 42% респондентів подобається жити у своєму селі. За віком від 18 до 70 років більш як 35 відсоткам подобається жити у своєму населеному пункті. За родом занять також в середньому 35% підтверджують своє бажання жити у своєму населеному пункті. За рівнем добробуту цей відсоток коливається від 37 до 41 відсотка. В цілому абсолютна більшість респондентів — 78% — стверджують, що їм подобається жити у своєму населеному пункті, не подобається — 20%. Водночас, 78% респондентів не хотіли б переїжджати жити в інший населений пункт, а хотіли б — 18%.

Половина серед респондентів, які хотіли б змінити місце проживання (50%), хотіли б переїхати жити закордон. Інші напрямки переїзду менш популярні (респондент міг обрати до 2-х напрямків переїзду): обласний центр — 19.5%, будь-яке інше місце в Україні — 15%, м. Київ — 13%, районний центр — 6%. Отже, наявні інституціональні проблеми щодо перспектив розвитку земельного устрою сільських територій. Ще більше загострилися проблеми розвитку земельного устрою сільських територій у зв'язку із реформою територіальних громад. Так, незалежно від адміністративного статусу (і його історії) абсолютна більшість респондентів не хотіли б нікуди переїжджати і абсолютній більшості подобається свій населений пункт. При цьому, для населених пунктів не центрів громад є тенденція, що чим далі населений пункт від центру громади, тим вища частка тих, хто хотів би переїхати — частка таких респондентів зростає з 12% серед мешканців населених пунктів на відстані до 5 км від центру громади до 25— 28% серед мешканців населених пунктів, які знаходяться на відстані понад 15 км від центру громади. Відповідно при моделюванні земельного устрою територіальних громад, а відповідно і адміністративно-територіального, важливим є врахування віддалі від центру громади до старостинських округів. Також, в процесі дослідження інституціонального середовища земельного устрою на рівні територіальних громад підтверджується висновок, щодо важливості наявності сфер підприємницької діяльності та працевлаштування, якою є землегосподарування. Адже ці проблеми пов'язані із моделюванням територіально-адміністративної підсистеми земельного устрою.

On the basis of the conducted analysis of sociological research, it is possible to break down the following institutional conclusions regarding the problems of the development of the territorial-administrative subsystem of the land system. Absence of the legal basis for the list of indicators of the effectiveness of land use development of territorial communities, as well as a complex, fragmented and conceptually unfounded monitoring system of territorial development. The analysis of the land system territorial development is fragmentary, taking into account the simultaneous existence of several legislative requirements (CMU Resolutions No. 476 of 2009, No. 856 of 2015, No. 931 of 2015, No. 987 of 2016, No. 1029 of 2017 and others) in connection with the availability of various information and monitoring systems.

In recent years, the institutional approach occupies a prominent place in the science of economic research in Ukraine. According to this theory, institutions are habits, stereotypes of thoughts and actions, which are based on traditions, a mentality that collectively affects management and the economy. Thus, was carried out an analysis of the opinions of residents of territorial communities regarding the problems of communal ownership of land and reorganization of the territorial system in the context of socio-economic and development of the land system of territorial communities.

For the analysis were used the results of the all-Ukrainian sociological study "Decentralization and reform of local self-government", which was conducted by the Kyiv International Institute of Sociology in October-November 2021. It was found that opinions of respondents were divided on the question of the transfer of land from state ownership to communal ownership: 37% support such a decision, 35% do not support it, and another 28.5% are undecided. It was also found that only 34% of respondents from the central part of Ukraine liked living in their locality, 36.7% did not like it. At the same time, from the rural population, almost 42% of respondents like to live in their village. More than 35 percent of people aged 18 to 70 like to live in their locality. By type of occupation, an average of 35% confirm their desire to live in their locality. According to the level of well-being, this percentage ranges from 37 to 41 percent. In general, the absolute majority of respondents — 78% — claim that they like living in their locality, 20% do not like it. At the same time, 78% of respondents prefer not to move to another settlement, while 18% would like to do it.

Half of the respondents who would like to change their place of residence (50%) would like to move to live abroad. Other moving destinations are less popular (the respondent could choose up to 2 moving destinations): the regional center — 19.5%, any other place in Ukraine — 15%, the city of Kyiv — 13%, the district center — 6%. Therefore, there are institutional problems regarding the prospects for the development of the land system in rural areas. The problems of land development in rural areas became even more acute in connection with the reform of territorial communities. Yes, regardless of the administrative status (and its history), the absolute majority of respondents would not like to move anywhere, and the absolute majority likes their settlement. At the same time, for settlements that are not community centers, there is a tendency that the further the settlement is from the community center, the higher the share of those who would like to move — the share of such respondents increases from 12% among residents of settlements at a distance of up to 5 km from the community center up to 25—28% among residents of settlements located at a distance of more than 15 km from the center of the community. Accordingly, when modeling the land structure of territorial communities, as well as the administrative-territorial one, it is important to take into account the distance from the center of the community to starosty districts. Also, in the process of researching the institutional environment of the land system at the level of territorial communities, the conclusion regarding the importance of the existence of areas of entrepreneurial activity and employment, which is land management, is confirmed. After all, these problems are related to the modeling of the territorial-administrative subsystem of the land system.

Ключові слова: земельний устрій, територіальні громади, інституціональні проблеми розвитку, соціологічні дослідження.

Key words: land system, territorial communities, institutional development problems, sociological research.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У рамках інституційного підходу суспільство розглядається як певна інституційна структура, що акумулює соціальний досвід суспільства і держави, систему сформованих законів, взаємин і традицій, зв'язків та способу мислення. Також характерною рисою інституційного підходу є те, що економічні земельні відносини розглядаються і сприймаються в термінах права або юридичних норм, тобто в тій оболонці, в яку вони одягнені в реальній дійсності. Звідси удосконалення управління комплексним розвитком земельного устрою сільських територій на основі інституційного підходу — це врахування історично сформова-

них земельних відносин, традицій, сучасних правових положень відносин власності на землю, цілеспрямоване поступове вбудовування новацій у існуючу систему землекористування, ефективний зворотний зв'язок з об'єктом земельного устрою у всіх сферах діяльності сільського співтовариства. Враховуючи викладене, дослідження впливу на розвиток земельного устрою інституції громадського суспільства є досить актуальними.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження інституціональних аспектів проблем розвитку земельного устрою в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

За дослідженнями А.М. Третяка та В.М. Третяк [3] "важливість чіткого та однозначного встановлення меж адміністративно-територіальних одиниць з точки зору як одної із підсистем системи земельного устрою в Україні обумовлюється наступними чинниками:

— адміністративно-територіальні одиниці є територіальною основою платності землеволодіння та землекористування, що передбачає зарахування плати за землю із певних територій до відповідних бюджетів місцевого самоврядування (частина 4 пункту 1 статті 69 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI; Розділ XIII "Плата за землю" Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI), а також зарахування до відповідних бюджетів коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва (частина 4 пункту 2 статті 69 Бюджетного кодексу України від 08.07.2010 № 2456-VI) [4] (Фактично, адміністративно-територіальний устрій є просторовою основою для спрямування до тих або інших місцевих бюджетів багатьох податків та зборів, які значною мірою визначають їх дохідну частину (зокрема: плати за користування надрами; фіксованого сільськогосподарського податку; податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; деяких адміністративних штрафів; плати за надані в оренду водні об'єкти місцевого значення; коштів від реалізації безхазяйного майна; грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства середовища тощо), про охорону навколишнього природного середовища; збору за забруднення навколишнього природного середовища тощо);

— на основі адміністративно-територіальних одиниць здійснюється розмежування компетенції органів територіального управління (місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування) щодо передачі у оренду нерозподілених (не витребуваних) земельних ділянок (стаття 13 Закону України від 05.06.2003 № 899-IV "Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв"), а також компетенція територіальних громад щодо управління земельними ділянками у порядку охорони спадкового майна та визнання їх відумерлою спадщиною (статті 1277, 1279 та 1285 Цивільного кодексу України від 16.01.2003 року № 435-IV) [5, 10];

— межі адміністративно-територіальних одиниць (у частині визначення меж населених

пунктів) визначають правові обмеження щодо формування земельних ділянок житлової та громадської забудови (стаття 38 Земельного кодексу України від 25.10.2001 року № 2768-III) [6];

— межі адміністративно-територіальних одиниць розмежовують компетенцію органів територіального управління (місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування) щодо затвердження документації із землеустрою (стаття 186 Земельного кодексу України від 25.10.2001 № 2768-III) та містобудівної документації (статті 12, 14, 16, 17—19 Закону України від 17.02.2011 року № 3038-VI "Про регулювання містобудівної діяльності"), в тому числі при зміні цільового призначення земельних ділянок [6, 7];

— нормативна грошова оцінка земельних ділянок як важливий економічний регулятор земельних відносин проводиться на основі адміністративно-територіальних одиниць (постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.1995 № 213 "Про Методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів" та від 23.11.2011 № 1278 "Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів)") [8, 9];

— визначення підсудності справ, які пов'язані із земельними ділянками як нерухомим майном, що мають пред'являтися за місцезнаходженням майна або основної його частини, фактично має здійснюватися із урахуванням адміністративно-територіальних одиниць (стаття 114 Цивільного процесуального кодексу України від 18.03.2004 № 1618-IV) тощо [10].

За останні роки інституціональний підхід займає помітне місце в науці з економічних досліджень в Україні. Згідно з цією теорією інституції — це звички, стереотипи думок і дій, які спираються на традиції, ментальність, що в комплексі впливає на управлінську діяльність та економіку. В цьому зв'язку, здійснимо аналіз думок жителів територіальних громад щодо проблем комунальної власності на землю в контексті соціально-економічного розвитку територіальних громад.

Для цих цілей використовуємо дослідження всеукраїнського соціологічного дослідження "Децентралізація та реформа місцевого самоврядування" проводилася Київським міжнародним інститутом соціології у жовтні-листопаді 2021 року на замовлення Програми Ради Європи "Децентралізація і реформа публічної адміністрації в Україні" у співпраці та коорди-

нації з Міністерством розвитку громад та територій України [11].

Так, на запитання щодо передачі землі з державної власності в комунальну думки респондентів розділилися: 37% підтримують таке рішення, 35% — не підтримують, а ще 28.5% не визначилися зі своєю думкою (рис. 1).

У табл. 1 відповіді на запитання чи подобається жити у своєму населеному пункті та чи є бажання переїзду.

За даними аналізу табл. 1 тільки 34% респондентів центральної частини України подобалося жити у своєму населеному пункті, 36,7% -не подобалося. Разом з тим, із сільського населення майже 42% респондентів подобається жити у своєму селі. За віком від 18 до 70 років більш як 35 відсоткам подобається жити у своєму населеному пункті. За родом занять також в середньому 35% підтверджують своє бажання жити у своєму населеному пункті. За рівнем добробуту цей відсоток коливається від 37 до 41 відсотка.

В цілому абсолютна більшість респондентів — 78% — стверджують, що їм подобається жити у своєму населеному пункті, не подобається — 20% (рис. 2). Водночас, 78% респондентів не хотіли б переїжджати жити в інший населений пункт, а хотіли б — 18% (рис. 3).

На рис. 4 приведено відповіді на питання чи хотіли б змінити місце проживання; Якщо Ви хотіли б виїхати, то куди саме? Розроблено автором з використанням джерела [11].

Половина серед респондентів, які хотіли б змінити місце проживання (50%), хотіли б переїхати жити закордон Інші напрямки переїзду менш популярні (респондент міг обрати до 2-х напрямків переїзду): обласний центр — 19.5%, будь-яке інше місце в Україні — 15%, м. Київ — 13%, районний центр — 6%. Отже, наявні інституціональні проблеми щодо перспектив розвитку сільського населення. Ще більше загострилися питання сільського населення у зв'язку із реформою територіальних громад.

У табл. 2 приведено результати опитування у розрізі населених пунктів залежно від їх адміністративного статусу. Незалежно від адміністративного статусу (і його історії) абсолютна більшість респондентів не хотіли б нікуди переїжджати і абсолютній більшості подобається свій населений пункт. При цьому, для населених пунктів не центрів громад є тенденція, що чим далі населений пункт від центру громади, тим вища частка тих, хто хотів би переїхати — частка таких респондентів зростає з 12% серед мешканців населених пунктів на

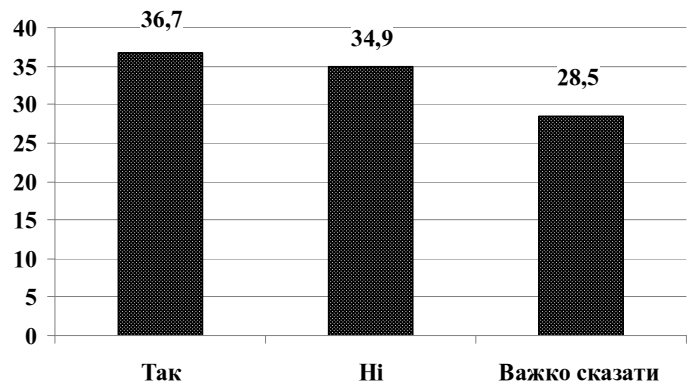

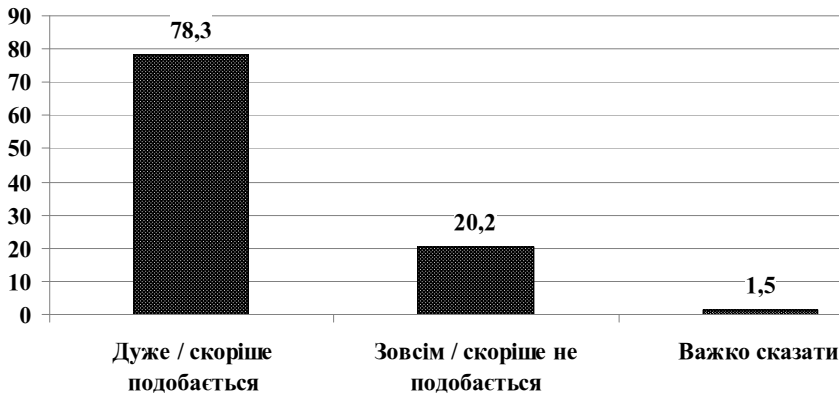
Рис. 1. Чи підтримуєте Ви передачу земель з державної в комунальну власність? (% серед усіх респондентів)

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

Таблиця 1. Чи подобається жити у своєму населеному пункті та чи є бажання переїзду? (% серед респондентів, що належать до відповідної категорії населення)

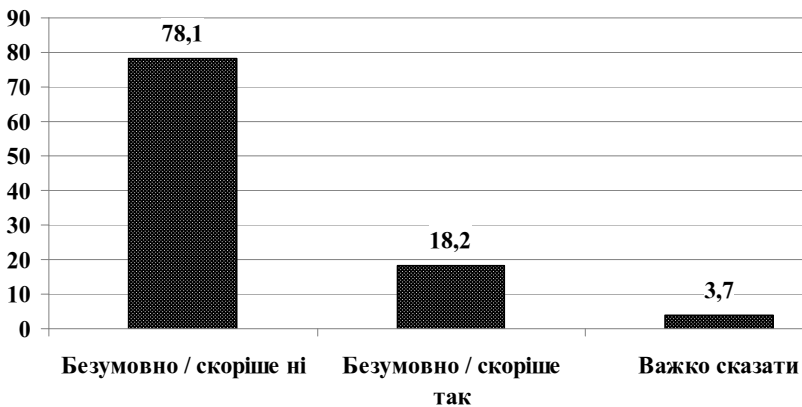
100% у рядку	Так	Ні	Важко сказати
Регіон			
Захід	49,4	38,7	23,9
Центр	34,0	36,7	29,3
Південь	33,4	36,5	30,1
Схід	23,6	43,7	32,6
Тип і розмір населеного пункту			
село	41,9	30,9	27,2
СМТ (до 20 тис. населення)	36,5	30,3	33,2
середнє місто (20-99 тис. нас.)	40,6	34,8	24,6
велике місто (100 тис. і більше)	30,7	40,3	29,0
Стать			
чоловік	39,0	35,7	25,3
жінка	34,7	34,2	31,1
Вік			
18-29 років	34,0	34,9	31,0
30-39 років	36,6	35,3	28,2
40-49 років	37,1	36,9	26,1
50-59 років	38,2	33,6	28,2
60-69 років	40,2	35,0	24,8
70+ років	33,5	33,0	33,5
Освіта			
неповна середня і нижче	28,0	41,7	30,3
повна середня	38,5	32,1	29,4
середня спеціальна	33,2	37,4	29,3
вища	40,1	34,0	26,0
Основний рід занять			
робітник/-ця (с. г.)	35,5	33,4	31,1
службовець/-виця	34,9	37,7	27,4
Спеціаліст /-ка	36,2	39,7	24,1
індивідуальна зайнятість, підприємець/-ця, фермер/-ка	34,3	39,4	26,3
домогосподарка	32,4	32,9	34,7
на пенсії	36,9	34,3	28,8
учень/-иця, студент/-ка	32,0	40,5	27,5
безробітний/-на	47,4	27,4	25,2
Рівень добробуту родини			
дуже низький	38,2	33,3	28,5
низький	37,0	34,1	28,9
середній	35,7	35,9	28,4
високий	41,3	36,4	22,3

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

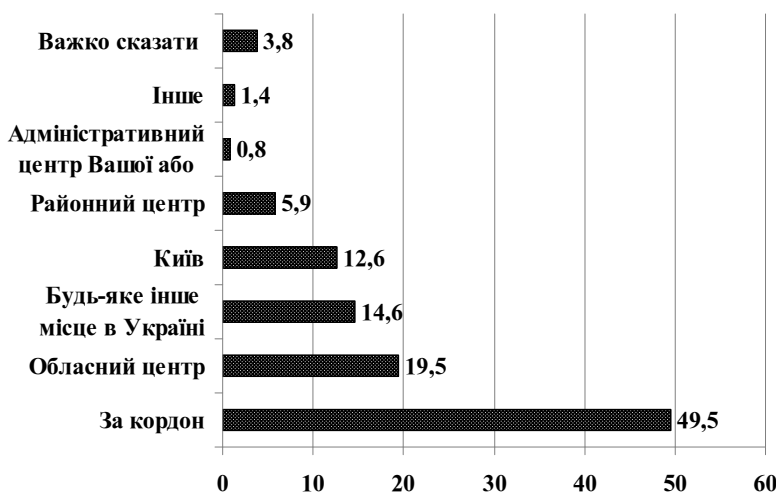
Рис. 2. Чи подобається Вам жити у Вашому селі/селищі/місті? Чи хотіли б Ви переїхати жити в інший населений пункт? (% серед усіх респондентів)

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

Рис. 3. Чи хотіли б Ви переїхати жити в інший населений пункт? (% серед усіх респондентів)

відстані до 5 км від центру громади до 25—28% серед мешканців населених пунктів, які знаходяться на відстані понад 15 км від центру громади.

Рис. 4. Чи хотіли б змінити місце проживання. Якщо Ви хотіли б виїхати, то куди саме? (% серед респондентів, які хотіли б переїхати в інший населений пункт)

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

Незалежно від адміністративного статусу (і його історії) абсолютна більшість респондентів не хотіли б нікуди переїжджати і абсолютній більшості подобається свій населений пункт. При цьому, для населених пунктів — не центрів громад є тенденція, що чим далі населений пункт від центру громади, тим вища частка тих, хто хотів би переїхати — частка таких респондентів зростає з 12% серед мешканців населених пунктів на відстані до 5 км від центру громади до 25—28% серед мешканців населених пунктів, які знаходяться на відстані понад 15 км від центру громади. Цей фактор є важливим для процесу моделювання територіально-адміністративної підсистеми земельного устрою територіальних громад.

На рис. 5 приведено відповідь респондентів на питання чи володіють вони певною земельною ділянкою та іншою нерухомістю у своєму населеному пункті.

Як показують дані рис. 5, 14,5% респондентів володіють певною земельною ділянкою та іншою нерухомістю у своєму населеному пункті крім місця, де проводилося інтерв'ю. Разом з тим, є дивним, що 81,2% респондентів відповіли, що не володіють земельною ділянкою та іншою нерухомістю. І ще більша питома вага тих, що не планують придбати земельну ділянку та іншу нерухомість. При цьому, у найближчі 2 роки 8% респондентів планують певні операції з нерухомістю у своєму населеному пункті (продати та/або купити). Напевно такі відповіді пов'язані із відсутністю коштів.

На рис. 6 приведено інформацію щодо оцінки ситуації у населеному пункті загалом і за окремими показниками.

Серед респондентів 33% добре оцінюють поточну ситуацію загалом у своєму населеному пункті проти 14%, які погано оцінюють. Ще 50% оцінюють ситуацію як "посередню" (ні добру, ні погану). Серед 23 окремих напрямків, за якими оцінювалася поточна ситуація в населеному пункті,

у випадку 16 напрямків від третини до половини респондентів добре оцінювали ситуацію і при цьому частка тих, хто давав позитивні оцінки, переважала частку тих, хто давав негативні оцінки, на не менше, ніж 10% (при цьому, у число таких напрямків входять шкільні та дошкільні заклади і соціальний захист — у їх випадку чверть/третина респондентів не визначилися зі своїми оцінками). Відносно найкраще респонденти оцінюють ситуацію з вуличним освітленням (60% добре оцінюють проти 17%, які дають негативні оцінки), вивезенням сміття (56% проти 19.5%), питною водою (55% проти 19.5%), транспортом між та усередині населеного пункту (52% проти 17% і 46% проти 26%) і інше. Іншими напрямками із загалом позитивним балансом сприйняття є докільця (39% проти 23%). У випадку 3 напрямків простежується приблизний паритет позитивних / негативних оцінок: ремонт доріг (36% проти 33%), охорона здоров'я на вторинному рівні (28% проти 29%) і правова допомога (19% проти 24.5%). Разом з тим, є 4 напрямки, за якими простежується переважання негативних оцінок: наявність підприємств (22.5% проти 46%), можливості для підприємницької діяльності (18% проти 32%), працевлаштування (16% проти 54%) і житловий фонд (14% проти 53%).

Для дослідження інституціонального середовища земельного устрою на рівні територіальних громад, найбільш цікавою є відповідь щодо підприємницької діяльності та працевлаштування, де відповідно 31,6% та 54,1% оцінили погано. Адже ці проблеми пов'язані із моделлю земельного устрою.

У табл. 3 приведені результати щодо питань як би Ви оцінили ситуацію у Вашому селі/селищі/місті за соціально-економічними показниками?

Доцільно звернути увагу, що хоча мешканці населених пунктів-центрів громад загалом краще оцінюють поточну ситуацію (35% добре оцінили проти 12%, які погано оцінили), але оцінки мешканців населених пунктів, які після 2020 року втратили статус центру, лише дещо гірші — 29% проти 17% (і потрібно

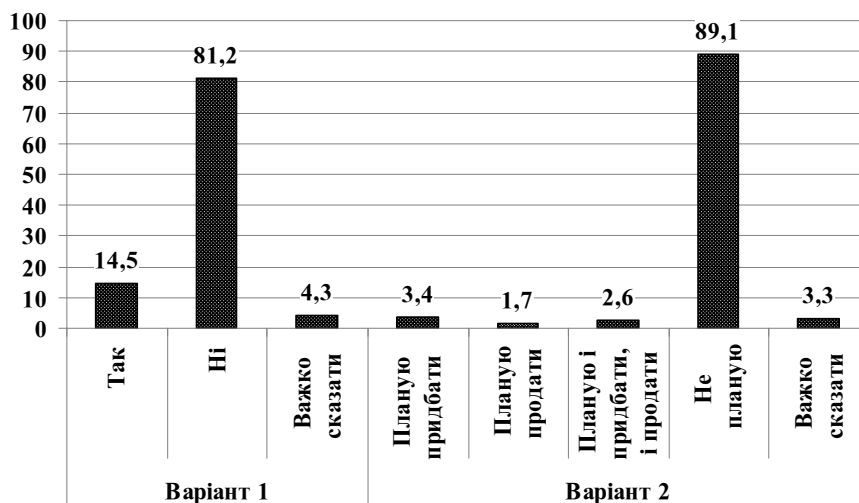
Таблиця 2. Чи подобається Вам жити у Вашому селі/селищі/місті? / Чи хотіли б Ви переїхати жити в інший населений пункт? (% серед усіх респондентів)

100% у рядку	Чи подобається жити			Чи хочуть переїхати		
	Так	Ні	Важко сказати	Так	Ні	Важко сказати
Адміністративний статус						
Центр громадян	78,8	20,0	1,3	17,6	78,8	3,6
Не є центром громадян	77,5	20,7	1,8	19,3	76,7	4,0
Історія адміністративного статусу						
Зберегли статус центру	78,8	20,0	1,3	17,6	78,8	3,6
Втратили статус центру	79,5	18,3	2,2	18,3	76,9	4,7
Зберегли статус не-центрі	72,6	26,5	0,9	21,6	76,1	2,3
Відстань до центру громади						
Менше 5 км	66,6	32,6	0,8	11,9	86,2	1,9
5-9,9- км	79,3	17,4	3,3	15,5	78,4	6,1
10-14,9 км	88,9	11,1	0,0	16,9	82,4	0,7
15-19,9 км	83,7	16,3	0,0	27,6	65,9	6,5
20 км і більше	67,8	29,3	2,9	25,3	70,8	3,9

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

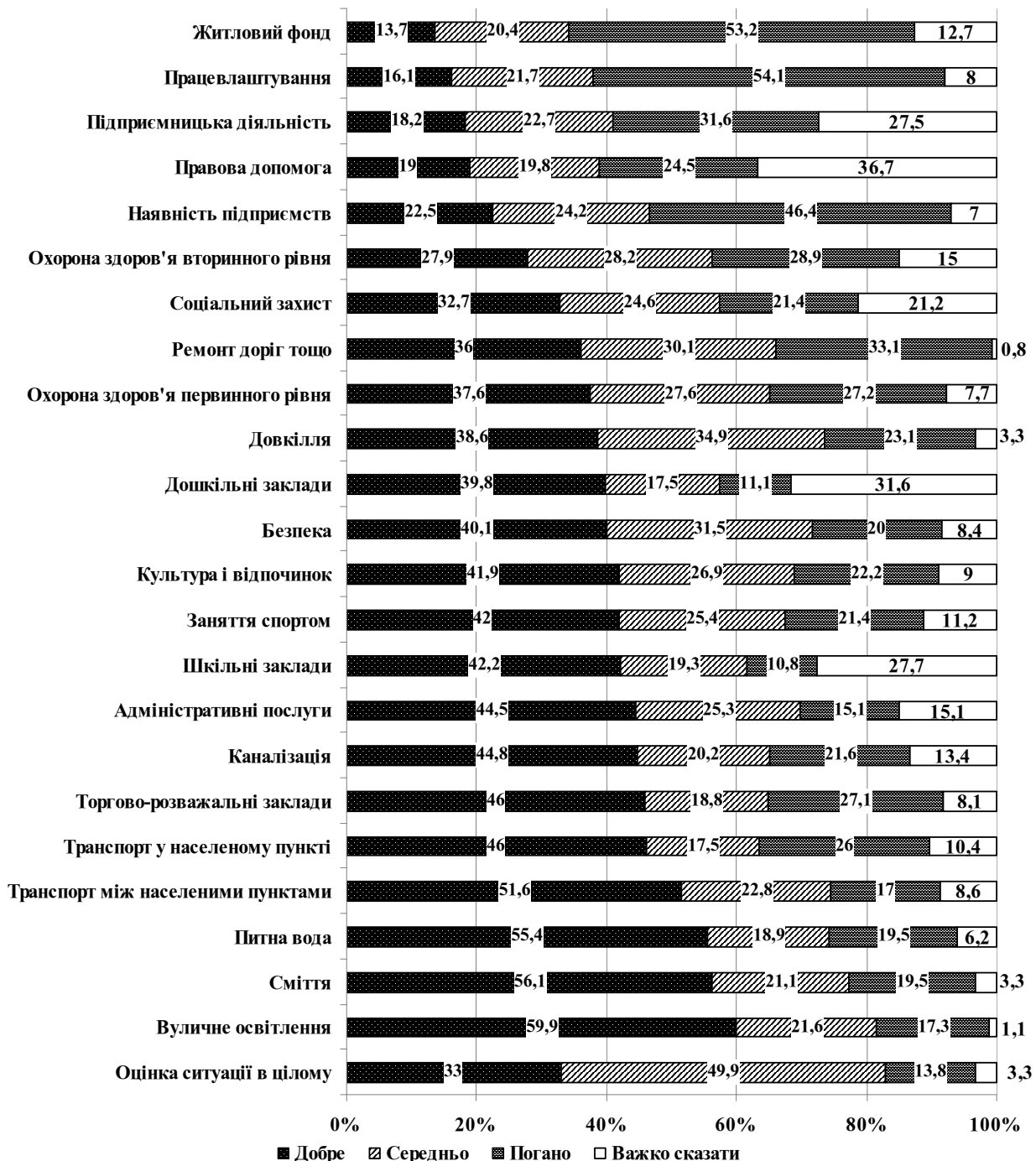
враховувати, що значною мірою у випадку центрів громад йде перетин з великими містами, у той час як населені пункти, що втратили статус центру є переважно селами). Водночас, відносно найгірше оцінюють ситуацію мешканці населених пунктів, які ні раніше, ні зараз не володіють статусом центру — 27% проти 20%. Також простежується загальна тенденція для населених пунктів-не центрів громад, що чим далі вони знаходяться від населеного пункту-центру громади, тим гірші оцінки: якщо серед респондентів, які проживають в населених пунктах на відстані до 5 км від центру громади, 31% добре оцінили ситуацію і 16% — погано, то для респондентів з населених пунктів на відстані 20 км і більше — 17% проти 25%.

В табл. 4 приведені результати щодо факторів покращення ситуації у населеному пункті.

Рис. 5. Чи володієте Ви певною земельною ділянкою та іншою нерухомістю у своєму населеному пункті (% серед усіх респондентів)

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

Рис. 6. Як би Ви оцінили ситуацію у Вашому селі/селищі/місті за наступними показниками? (% серед усіх респондентів)

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

На думку респондентів, основними факторами, які могли б сприяти покращенню ситуації у населеному пункті, є допомога з боку держави (50% зараховують до топ-5 таких факторів), інвестиції (31%), збільшення співпраці влади і громади (29%), розвиток наявних і створення нових підприємств (27%) та створення умов для підприємницької діяльності (27%).

Таким чином, для даного дослідження є важливими проблеми щодо розвитку наявних

підприємств та створення умов для відкриття нових (27.2%), створення умов для розвитку підприємництва/виробництва (27,1%), запровадження довгострокового стратегічного планування розвитку в інтересах усіх категорій населення громади (12.7%), розвиток туризму (11.7%), ефективне використання вільних земельних ділянок (9.7%), ефективне використання природних ресурсів / корисних копалин (9.0%).

До основних бар'єрів покращення ситуації належать, на думку респондентів, загальна криза в Україні (48% зараховують до топ-5 бар'єрів), відсутність інвестицій (37%) і відсутність / нестача підприємств (34%). Також досить багато респондентів говорили про недостатню співпрацю між владою і громадою (23%), неефективне використання коштів бюджету (22%), низьку спроможність місцевих депутатів (21%) і пасивність населення (20%), розвиток підприємств (26,3%) та умови для підприємства (30,2%). Для покращення ситуації переважна більшість респондентів — 73% — називали те, що є спільного для всієї громади і чим можна пишатися

ВИСНОВКИ

На основі проведеного аналізу соціологічних досліджень можна розбити такі інституційні висновки щодо проблем розвитку територіально-адміністративної підсистеми земельного устрою. Відсутня правова база щодо переліку показників ефективності розвитку землекористування територіальних громад а також складна, фрагментарна й не має концептуальних засад система моніторингу територіального розвитку. Аналіз територіального розвитку земельного устрою фрагментарний, зважаючи на одночасне існування декількох законодавчих вимог (Постанови КМУ № 476 від 2009 р., № 856 від 2015 р., № 931 від 2015 р., № 987 від 2016 р., № 1029 від 2017 р. та інші) у зв'язку з наявністю різних інформаційних та систем моніторингу. Дане дослідження є важливим в контексті формування просторового розміщення територіальних громад та врахування віддалі від центру громади до старостинських округів. Цей фактор є важливим для процесу моделювання територіально-адміністративно підсистеми земельного устрою територіальних громад. Також, в процесі дослідження інституційно-

Таблиця 3. Фрагмент відповідей на питання: як би Ви оцінили ситуацію у Вашому селі/селищі/місті за наступними показниками? (% серед усіх респондентів)

100 % у стовпчику	Статус		Історія			Відстань до центру, км				
	Центр	Не центр	Зберегти центр	Втрагити центр	Зберегти не-центр	< 5	5-9,9	10-14,9	15-19,9	20 +
Оцінка ситуації в цілому										
Добре	35,1	28,7	35,1	29,4	26,8	30,8	27,6	48,3	20,1	17,1
Середньо	50,4	48,8	50,4	47,8	51,2	53,2	46,6	37,8	60,0	52,8
Погано	11,9	17,9	11,9	17,0	20,0	16,0	20,4	9,6	13,5	24,7
Важко сказати	2,7	4,7	2,7	5,7	2,0	0,0	5,5	4,2	6,4	5,3
Довкілля										
Добре	35,2	45,9	35,2	48,8	38,9	33,2	49,6	47,4	46,1	46,2
Середньо	36,7	31,2	36,7	31,5	30,4	26,5	27,1	26,2	33,3	41,8
Погано	24,9	19,2	24,9	15,1	28,9	19,8	19,8	24,4	13,3	8,3
Важко сказати	3,2	3,7	3,2	4,5	1,7	3,6	3,6	2,1	7,4	3,7
Підприємницька діяльність										
Добре	20,4	13,4	20,4	12,8	15,0	16,3	13,0	20,6	8,0	9,4
Середньо	25,5	16,8	25,5	18,7	12,2	32,2	16,8	9,9	11,9	17,6
Погано	24,0	47,8	24,0	48,0	47,4	29,6	43,4	50,5	57,6	54,8
Важко сказати	30,1	22,0	30,1	20,5	25,4	21,9	26,8	19,0	22,4	18,2
Працевлаштування										
Добре	18,4	11,1	18,4	10,9	11,8	17,2	10,8	17,9	5,1	6,2
Середньо	26,0	12,6	26,0	14,2	8,9	26,8	12,0	10,4	13,0	8,2
Погано	46,6	70,1	46,6	68,3	74,3	50,7	71,6	63,7	72,8	81,5
Важко сказати	8,9	6,1	8,9	6,6	5,0	5,3	5,6	8,0	9,1	4,1

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [11].

Таблиця 4. Що, на Вашу думку, може найбільше сприяти покращенню ситуації у Вашому селі/селищі/місті? Оберіть до 5 відповідей, що найбільше підходять. (% серед усіх респондентів)

№ п/п	% у стовпчик	%
1	Допомога з боку держави	50,3
2	Інвестиції (внутрішні/зовнішні)	30,9
3	Збільшення співпраці влади і громади	29,2
4	Розвиток наявних підприємств та створення умов для відкриття нових	27,2
5	Створення умов для розвитку підприємництва / виробництва	27,1
6	Покращення управління громадою (залагодження та ефективна робота місцевого голови та ради)	18,2
7	Збільшення активності та поінформованості населення	18,0
8	Ремонт дорожнього покриття на вулицях	17,5
9	Покращення якості методичних послуг	13,9
10	Формування / розвиток згуртованості громади	13,3
11	Запровадження довгострокового стратегічного планування розвитку в інтересах усіх категорій населення громад	12,7
12	Залучення нових мешканців/-ок / кваліфікованих робочих кадрів у громаду	12,0
13	Розвиток туризму	11,7
14	Покращення рівня благоустрою та облаштування території (вулиць, парків, скверів, просторів для культурного розвитку, дозвілля, спорту тощо)	10,3
15	Ефективне використання вільних земельних ділянок	9,7
16	Ефективне використання природних ресурсів / корисних копалин	9,0
17	Покращення транспортного сполучення	8,9
18	Вигідне географічне розміщення	6,6
19	Відновлення інженерних меж (водопостачання, водовідведення)	6,3
20	Покращення стану довкілля, охорони навколишнього середовища (засміченість / забрудненість водних джерел / землі / повітря тощо)	5,7
21	Покращення якості шкільної та дошкільної освіти (школи та дитячі садочки)	5,6
22	Збільшення рівня місцевих податків (що призведе до збільшення місцевого бюджету)	4,1

нального середовища земельного устрою на рівні територіальних громад підтверджується висновок, щодо важливості підприємницької діяльності та працевлаштування. Адже ці проблеми пов'язані із моделюванням територіально-адміністративної підсистеми земельного устрою.

Література:

1. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М. Філософія розвитку теорії земельного устрою сільських територій. *Агросвіт*. № 9—10. 2022. с. 11—20.

2. Третяк А. М., Прядка Т. М. Інституційно-поведінкова теорія — методологічна основа розвитку земельного устрою в Україні. *Економіка та держава*. № 6. 2022. с. 22—28.

3. Третяк А.М., Третяк В.М., Панчук О.Я. Нова модель земельного устрою в Україні у зв'язку із реформою місцевого самоврядування. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. № 2. 2017. с. 3—13.

4. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Офіційний вісник України. 2010. № 59. Ст. 9.

5. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закону України від 05.06.2003 р. № 899-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 26. Ст. 7.

6. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення 11.02.2022).

7. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. Дата оновлення: 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text> (дата звернення 21.10.2021).

8. Про затвердження Методики нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів): постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1278. Офіційний вісник України. 2011. № 97.

9. Про Методику нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель населених пунктів): постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.1997 р. № 525. Офіційний вісник України. 1997. № 23. Ст. 87.

10. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 7.

11. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування. Результати шостої хвилі всеукраїнського соціологічного дослідження. Аналітичний звіт. К.: 2021. 159 с.

References:

1. Tretiak, A., Tretiak, V. and Pryadka, T. (2022), "Philosophy of the theory development for rural territories land system", *Agrosvit*, vol. 9—10, pp. 13—20.

2. Tretiak, A. and Priadka, T. (2022), "Institutional-behavioral theory — methodological basis of land system development in Ukraine", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 6, pp. 22—28.

3. Tretiak, A. Tretiak, V. and Panchuk, O. (2017), "A new model of the land system in Ukraine in connection with the reform of local self-government", *Land management, cadastre and land monitoring*, vol. 2, pp. 3—13.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Budget Code of Ukraine", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 26, p. 3.

5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine, "About the procedure for allocating land plots in kind (on site) to owners of land shares (shares)", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 26., p. 7.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), "Land Code of Ukraine", available at: <http://https://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 11 February 2022).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine "On regulation of urban planning activities", available at: <https://zakon.rada.gov.ua> (Accessed 21 October 2021).

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the approval of the Methodology of normative monetary valuation of non-agricultural lands (except for the lands of settlements)", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 97.

9. Cabinet of Ministers of Ukraine (1997), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "About the Methodology of normative monetary valuation of non-agricultural lands (except lands of settlements)", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 23, p. 87.

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Civil Code of Ukraine", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 11, p. 7.

11. Council of Europe (2021), "Decentralization and reform of local self-government. Results of the sixth wave of the All-Ukrainian sociological survey. Analytical report.", available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/788/Sociology_Dec_2021_Ukr.pdf (Accessed 21 October 2021).

Стаття надійшла до редакції 20.12.2022 р.